

לקראת תיאוריה ופרקטיקה עדכנית להבנה והתמודדות עם אלימות פיזית בין בני-זוג: עדכון ושילוב עקרונות התיאוריה הפטריארכלית בתיאוריית המוטיבציות המגדריות

זאב וינשטוק

רקע: תחום הידע על אלימות בין בני-זוג מתאפיין במחלוקות לא פתורות המעכבות את התפתחותן. הבולטת בהן היא המחלוקת על ההבדלים בין המינים בשימוש באלימות בין בני-זוג.

מטרה: המאמר הנוכחי מציע מסגרת תיאורטית חדשה שתייע לצמצם את המחלוקות ותקדם את התפתחות התחום. המסגרת המוצעת משלבת שתי תיאוריות העוסקות בתופעה מנקודות מוצא שונות: (1) התיאוריה הפטריארכלית הוותיקה, השמה דגש על המבנים החברתיים הרווחים ורואה במאזן הכוחות המגדרי – המוטה לטובת גברים ולרעת נשים בהקשרים חברתיים רבים – את הגורם העיקרי לאלימות בין בני-זוג. בהתאמה, תיאוריה זו מתמקדת בעיקר באלימות נגד נשים; (2) תיאוריית המוטיבציות המגדריות, החדשה יחסית בתחום, שמה דגש על תהליכים אבולוציוניים ותהליכי חברות לתפקידי מגדר. התיאוריה עוסקת באלימות שנוקטים שני המינים, ורואה בכשלים בתפקודם המגדרי את הגורם העיקרי לתופעה. בחינה זו מובילה לתובנה שבשילובן יתרונותיהן מועצמים ומגבלותיהן מופחתות.

השלכות: נבחנות ההשלכות התיאורטיות והפרקטיות של המסגרת התיאורטית המוצעת, ומוצעים קווים מנחים ראשוניים ליישומה.

מילות מפתח: אלימות בין בני-זוג, הפרדיגמה הפמיניסטית, התיאוריה הפטריארכלית, תיאוריית המוטיבציות המגדריות, טיפולוגיות באלימות בין בני-זוג, עימותים בין בני-זוג, הסלמה של עימותים בין בני-זוג

מבוא

לאורך השנים הוצעו תיאוריות סוציולוגיות ופסיכולוגיות שונות להבנת היבטים שונים של האלימות במשפחה והתערבות בהם. תיאוריות אלה כוללות תיאוריות דינמיות, חברתיות, קוגניטיביות, ביולוגיות-התנהגותיות, מערכתיות, וזו רק רשימה חלקית ולא ממצה (תיאור כללי של התיאוריות השונות אפשר למצוא במאמרי הסקירה הבאים:

התקבל במערכת: 11.2017; אושר לפרסום: 8.2018; נוסח סופי: 8.2018.

התייחסות ייחודי, המספק הבנה ועקרונות להתערבות בבעיה. בולטת במיוחד התיאוריה הפטריארכלית לאלימות בין בני-זוג (DeKeseredy, 2011; Dobash & Dobash, 1979), המובילה בעשורים האחרונים. הובלה זו אינה עולה בקנה אחד עם ממצאי מחקרים רבים שהצטברו בחמישים השנים האחרונות. המטרה העיקרית של המאמר הנוכחי היא להציג תיאוריה חלופית חדשה המכונה תיאוריית המוטיבציות המגדריות (Winstok, Weinberg, & Smadar-Dror, 2017), שלצד התיאוריה הפטריארכלית יוצרת מסגרת תיאורטית רחבה, מעמיקה, מתאימה לידע המחקרי שהצטבר, וחשוב מכול, קושרת בין התפיסות השונות הרווחות בתחום האלימות בין בני-זוג. אף על פי שהאלימות הבין-זוגית כוללת צורות וסוגים שונים של התנהגויות, ולמרות הזיקה ביניהן, ממוקד המאמר הנוכחי באלימות פיזית.

על רקע המתחים והמחלוקות הרווחות בתחום זה ראוי להקדים ולציין כי מחבר המאמר שייך לזרם של חוקרים המכונים "חוקרי אלימות במשפחה". חוקרים אלו מזהים את הדינמיקה הבין-זוגית כגורם עיקרי לבעיה. גישתם של חוקרים אלו שונה מגישתם של חוקרים המכונים "חוקרים פמיניסטים" או "חוקרי מגדר" המזהים את המבנה החברתי המוטה מגדרית כגורם העיקרי של הבעיה. למרות הבדלי גישה מהותיים אלו, חוקרי אלימות במשפחה, כמו החוקרים הפמיניסטים, מחויבים לזכויות אדם ולשוויון מגדרי באותה מידה.

נקודת המבט של התיאוריה הפטריארכלית ועקרונות היסוד שלה

התיאוריה הפטריארכלית פותחה במסגרת הפרדיגמה הפמיניסטית. פרדיגמה זו אינה מקשה אחת ויש בה גישות וזרמים שונים (DeKeseredy, 2011). גישות וזרמים אלה יצרו כמה גרסאות של התיאוריה, ובהן דגשים תיאורטיים ויישומיים שונים, ולכן אין להציגה כתיאוריה אחת, אחידה ומגובשת. עם זאת, למרות הגרסאות השונות, נקודת המבט של התיאוריה על המציאות המגדרית מגובשת למדי: המבנה החברתי הפטריארכלי המאפיין את רוב החברות בעולם, לרבות חברות המגדירות עצמן ליברליות-שוויוניות, מאפשר לגברים לתפוס מקום מרכזי ודומיננטי בחיים החברתיים, ובכך לדחוק את הנשים לשוליים (ראו לדוגמה: Hunnicutt, 2009).

מאזן הכוחות המגדרי המוטה מעמיד נשים בעמדת נחיתות בהשוואה לגברים, ובכך חושף אותן לסיכונים ממשיים בהקשרים חברתיים שונים לאורך כל חייהן, ובכלל זה גם לאלימות על סוגיה וצורותיה השונות. אחת הטענות המובילות בתיאוריה הפטריארכלית היא שאלימות כלפי נשים היא אמצעי לשימור הדומיננטיות והשליטה הגברית (Bates, Graham, Kevan, & Archer, 2014). עוד נטען במסגרת התיאוריה שמאזן הכוחות המגדרי אינו פוסח על שום הקשר חברתי. כשם שגברים דומיננטיים

ושולטים בהקשרים החוץ-ביתיים הם שולטים גם בהקשרים התוך-ביתיים. טענה זו, לגבי דומיננטיות, שליטה וכתוצאה מכך גם אלימות של גברים נגד נשים במערכות יחסים זוגיות זוכה להדגשה מיוחדת בשיח הפמיניסטי (Dobash & Dobash, 1979). נראה שדגש זה נובע מההכרה שהמסגרת הזוגית האינטימית מהותית יותר מכל מסגרת חברתית אחרת לביטחונם ולרווחתם של בני-אדם (Winstok, 2012). לאור חשיבותן המיוחדת של מערכות היחסים הזוגיות בחיי אנשים, עשויה הצגת בעיית האלימות הפיזית נגד נשים במסגרת זו להיות מטרידה במיוחד, ובכך לייתר את הצורך להציגה במסגרות חברתיות נוספות שבהן היא קיימת. נראה שתובנה זו הנחתה את אנשי הפרדיגמה הפמיניסטית לבחור באלימות נגד נשים במערכות יחסים זוגיות למקרה מבחן משמעותי למצבן של נשים בעולם. שנאמר: "אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי הקיר" (תלמוד בבלי: מועד קטן, דף כ"ה, עמוד ב').

לפי התיאוריה הפטריארכלית (DeKeseredy, 2011; Dobash & Dobash, 1979), האלימות ביחסים בין בני-זוג הטרוסקסואליים היא חלק ממה שמומשג כאלימות נגד נשים שבסיסה מגדרי (לעיתים מכונה אלימות מגדרית) המחבר את כל הצורות והסוגים של פגיעות בנשים וקושר ביניהם. המשמעות הרווחת של אלימות מגדרית זו היא שרק, או בעיקר, גברים נוקטים אותה כנגד נות-זוגם. על-פי התיאוריה, גם אם אפשר לזהות פגיעות פיזיות של נשים בגברים, אין לראות בכך התנהגות אלימה אלא ניסיון של הנשים להגן על עצמן או להתמודד עם מצבן הנחות והפגיע. המסקנה המתבקשת מתפיסה זו היא שאין לכנות את התופעה "אלימות בין בני-זוג אינטימיים", משום שכינוי זה מתעלם מהזהות המגדרית של מחוללי הבעיה, קרי, הגברים. את התופעה יש לכנות רק, או בעיקר, "אלימות כלפי נשים ביחסים אינטימיים" – כינוי המכיר בגורם הדומיננטי שיוצר ומקיים את התופעה, מצביע עליו ובעיקר על קורבנו.

תקפותה של התיאוריה הפטריארכלית בחקר אלימות פיזית בין בני-זוג

עד לתחילת שנות ה-70 של המאה ה-20 היה נהוג להאמין שרק או בעיקר גברים נוקטים אלימות פיזית כנגד נות זוגם ביחסיהם האינטימיים. אמונה זו אותגרה בתחילת שנות ה-70 כשהחלו להצטבר עדויות אמפיריות המראות שבאוכלוסיות כלליות בחברות רבות, שיעור הנשים הנוקטות אלימות פיזית כלפי בני-זוגן ניכר, ואינו זניח יחסית לשיעור הגברים הנוקטים אלימות פיזית כלפי נות-זוגם (Straus, & Hamby, 2014; Winstok & Straus, 2016). בחלק מהמחקרים נמצאו שיעורים דומים, בחלקם שיעורי הגברים האלימים היה גבוה יותר, ובחלקם שיעור הנשים האלימות היה גבוה יותר (Hamby, 2014; Winstok & Straus, 2016). גם במקרים שבהם לא היה שוויון מגדרי בשיעורי האלימות, היה ברור ששני המינים נוקטים אלימות בשיעורים שאין להתעלם מהם. מלכתחילה, ועם פרסומם של ממצאים אלו, מתחו חוקרים

מהפרדיגמה הפמיניסטית ביקורת על תקפותם של ממצאים אלו ודחו אותם (Belknap & Melton, 2005). חלק מהביקורת הייתה תיאורטית במהותה; לדוגמה, שמחקרים אלו התמקדו בהתנהגות האלימה גופא, תוך התעלמות מההקשר המצבי-חברתי שבו הופעלה (כגון הסיבות לאלימות ותוצאותיה). חלק מהביקורת הייתה מתודולוגית במהותה; לדוגמה, שמדידת האלימות, ובמיוחד האלימות הפיזית, שהתבססה ברוב המחקרים על כלי מדידה פרי פיתוחה של קבוצת חוקרים בראשותו של שטראוס (Straus, 2007), אינה תקפה ומהימנה, או שהמדגמים אשר עליהם התבססו המחקרים שזיהו אלימות פיזית מצד נשים אינם מייצגים את החלקים המהותיים של התופעה, כפי שהיא מתקיימת בחברה. טענות אלו ממשיכות להישמע גם כיום (ראו: Hamby, 2014; Winstok, 2017).

העדויות האמפיריות המצטברות מצד אחד, ודחייתן מצד שני, הציתו מחלוקת ארוכת-שנים בין שתי קבוצות בעלות תפיסות מנוגדות (Winstok & Straus, 2016). קבוצה אחת זכתה לכינוי "חוקרים פמיניסטים" או "חוקרי מגדר". קבוצה זו ראתה את הבעיה כאסימטרית מבחינה מגדרית, כלומר, האלימות הפיזית היא של גברים כנגד בנות-זוגם (Dobash & Dobash, 1979). השימוש במונח "אסימטריה" מבטא את התפיסה שיש הבדל כמותי ואיכותי בין הנטייה של גברים לנקוט אלימות פיזית כלפי בנות-זוגם לבין הנטייה של נשים לנקוט אלימות פיזית כלפי בני-זוגן. הקבוצה השנייה זכתה לכינוי "חוקרי אלימות במשפחה". גם חברי קבוצה זו החזיקו בתפיסות השואפות לצדק ושוויון בין המינים (Straus, 2008a). אך בשונה מקבוצת החוקרים הפמיניסטים, חוקרי האלימות במשפחה ראו את הבעיה כסימטרית מבחינה מגדרית, כלומר, האלימות הפיזית ביחסים בין בני-זוג עשויה להיות מופעלת (לא בהכרח בשוויון מלא) בידי שני המינים (Straus et al., 2006 [1980]).

כפי שצוין, התגובה הראשונית של מצדדי התיאוריה הפטריארכלית נוכח ממצאי מחקרים על סימטריה מגדרית באלימות בין בני-זוג הייתה כי מדובר בממצאים מוטעים, שגויים או כוזבים. אך בהמשך, חלק מהמבקרים הגמישו ועדכנו את עמדתם נוכח הממצאים שהלכו והצטברו, מבלי לעדכן את התיאוריה הפטריארכלית. חלקם טען שאם אכן נשים פוגעות פיזית בבני-זוגן, הרי שמניעיהן להתנהגות זו שונים ממניעי גברים שפוגעים פיזית בבנות-זוגם. הם טענו שבעוד שגברים עושים זאת כדי לקיים שליטתם בנשים, הרי שנשים עושות זאת כדי להגן על עצמן, פיזית או מעמדית. כשטענה זו נבחנה, היא לא זכתה לתמיכה אמפירית מוצקה. מחקרים מצאו שגברים ונשים נוקטים אלימות פיזית ביחסיהם האינטימיים מסיבות דומות (Langhinrichsen, 2012; Rohling, McCullars, & Misra, 2012).

לצד חילוקי הדעות היו גם הסכמות בין הצדדים למחלוקת. הסכמה כזו, שיש לה השלכות מרחיקות לכת – אם לא על התפיסה אז לפחות על ההתערבות בבעיה –

היא שתוצאותיה של האלימות הפיזית קשות יותר לנשים מאשר לגברים (Jose & O'Leary, 2008). הבדל מהותי זה מיוחס להבדלים הפיזיים בין גברים לנשים. בממוצע, גברים חזקים ועמידים יותר מנשים ולכן לפגיעתם בנשים תוצאות פיזיות קשות יותר מאשר לפגיעתן של נשים בגברים. להסכמה זו חשיבות רבה, כי נובע ממנה שיש להתייחס אל נשים, יותר מאשר אל גברים, כאל קבוצת סיכון לפגיעות פיזיות (Felson, 1996), ובהתאמה יש לספק להן יותר הגנה מאשר לגברים. היו גם חוקרים פמיניסטים שניסו להתמודד עם הטענה לסימטריה מגדרית באלימות בין בני-זוג באמצעות פיתוחים והרחבות של התיאוריה הפטריארכלית. ג'ונסון (Johnson, 2006) בולט בהצעותיו לפיתוח כזה. הוא הציג טיפולוגיה זוגית, המתבססת על שני מאפיינים של כל צד בזוגיות: האחד הוא שתלטנות כתכונה החקוקה באישיות, בשונה מצורך המתעורר באירוע ספציפי (ג'ונסון כינה את המאפיין הזה "שליטה כללית". השימוש במונח שתלטנות כא לפשט ולהבהיר את מהות המאפיין). המאפיין השני הוא האלימות. על פי מאפיינים אלו, הטיפולוגיה של ג'ונסון מבחינה בין ארבעה סוגים מובחנים של זוגות החיים באלימות. את הסוג הראשון הוא כינה "אלימות מצבית" ובו שני הצדדים בזוגיות אינם שתלטנים אך אלימים. השני זכה לשם "טרור אינטימי", ובו רק צד אחד בזוגיות שתלטן ואלים, והצד השני לא. השלישי כונה "התנגדות אלימה", ובו צד אחד בזוגיות שתלטן ואלים, והצד השני אינו שתלטן אך אלים. הסוג הרביעי זכה לשם "שליטה הדדית אלימה", ובו שני הצדדים בזוגיות שתלטנים ואלים. ג'ונסון טען כי ממצאי מחקרים, המראים סימטריה מגדרית, נובעים מהסוג הראשון והרביעי של הטיפולוגיה, ואולי גם מהסוג השלישי, כי בכולם האלימות הפיזית היא דו-כיוונית. את עיקר תשומת הלב הפנה ג'ונסון לזוגות מהסוג השני והשלישי, שלטענתו האלימות בהם היא מגדרית. הוא טען שבסוג השני הגבר הוא זה הנוהג כטרוריסט אינטימי והאישה היא קורבנו שלא מתגונן. הוא גם טען שבסוג השלישי הגבר הוא זה הנוהג כטרוריסט אינטימי, אך כאן, בשונה מהסוג השני, האישה כן מתגוננת. טענתו של ג'ונסון שגברים בלבד, או בעיקר, הם אלו שמפעילים טרור אינטימי, נבחנה בכמה מחקרים. הטענה זכתה לתמיכה מחקרית חלקית כאשר נבחנה במדגמים מאוכלוסיות שירות (service populations), או כשמשתתפי מחקרים אלו נבחרו באופן מובחן בידי החוקרים (Johnson, Leone, & Xu, 2014). לעומת זאת טענתו נדחתה כשנבחנה במדגמים מהאוכלוסייה הכללית. ממחקרים באוכלוסיות כלליות עולה ששיעור הטרור האינטימי שמפעילות נשים כלפי בני-זוגן אינו נמוך אלא גבוה מזה שגברים מפעילים כלפי בנות-זוגם (Bates et al., 2014). נראה כי המקרים שבהם גברים הם אלו המתנהגים כטרוריסטים האינטימיים בזוגיות מזוהים ומטופלים בשירותים החברתיים יותר מאשר המקרים שבהם הנשים הן כאלו.

סיווג מחדש של התופעה

נוכח ממצאי המחקרים בתחום נשאלת השאלה: כיצד ייתכן שהידע שנצבר במשך השנים לא רק שלא סייע בהכרעת המחלוקת, אלא אף הרחיב והעמיק אותה? נראה שלא מדובר במחלוקת מדעית, אלא בשסע פרדיגמטי, שבו כל צד מחזיק בתפיסת עולם, ערכים, שפה ומערכת מושגים שונים, והפערים בינם מונעים את ההכרעה (Winstok, 2011). מכאן, שאם המחלוקת אינה ניתנת להכרעה מדעית, אז מה שנותר הוא לבנות גשרים בין תפיסות הצדדים לטובת המשך קידומו ההכרחי של התחום (Winstok & Straus, 2016). הצורך בגשרים הניע את שטראוס ליצור ולהציג טיפולוגיה שימושית חדשה (Straus, 2015), שאינה סותרת את עמדות הצדדים למחלוקת, וזו תתואר להלן.

שטראוס כינה את הטיפולוגיה שלו "סוגי התאמה זוגית" (DCT: Dyadic Concordance Types). הוא טען שטיפולוגיה זו מתאימה לתופעות זוגיות שונות ואינה בהכרח ייעודית ומוגבלת לבעיית האלימות בין בני-זוג בלבד, ולכן הוא לא כלל את המושג 'אלימות בין בני-זוג' בשמה. למרות כלליותה של טיפולוגיה זו, היא יושמה בעיקר בחקר האלימות הפיזית בין בני-זוג. הטיפולוגיה מבוססת על שני עקרונות, שיש לגביהם הסכמה בתחום: (1) מגדר הוא גורם מפתח בהבנה והתערבות בבעיית האלימות בין בני-זוג; (2) ביטויי האלימות בין בני-זוג הם תוצר של אינטראקציה הסלמתית בין הצדדים. לכן, בחקר האלימות בין בני-זוג יש לקחת בחשבון את התנהלותם של שני הצדדים, גברים ונשים, זה כלפי זה במצבי עימות, הסלמה ואלימות. הטיפולוגיה ביישומה לאלימות בין בני-זוג מבחינה בין ארבעה סוגים של זוגות: זוגות שבהם אין כלל אלימות (קבוצה זו משמשת להשוואה וייחוס), זוגות שבהם רק הגבר אלים, זוגות שבהם רק האישה אלימה, וזוגות שבהם שני בני-הזוג אלימים. כאמור, אחת הסיבות ששטראוס פיתח וקידם את הטיפולוגיה הזו היא כי הוא האמין שיש לה פוטנציאל גבוה לגשר בין הצדדים למחלוקת על האסימטריה והסימטריה המגדריות באלימות בין בני-זוג. פוטנציאל זה נובע מכך שהטיפולוגיה נותנת מקום גם למקרים שבהם האלימות הפיזית היא של צד אחד (אסימטריה: רק הגבר או רק האישה אלימים) וגם למקרים שבהם האלימות הפיזית היא של שני הצדדים (סימטרית: גם הגבר וגם האישה אלימים) (Winstok & Straus, 2016). מכאן, שהתפיסה העומדת בבסיס הטיפולוגיה מספקת את הבסיס המשותף הדרוש לבחינה אמפירית של תפיסות שונות של אלימות פיזית בין בני-זוג, מבלי לאיים על תפיסות עולם ביחס למגדר.

מה אפשר ללמוד על שיעורי האלימות הבין-זוגית באמצעות הטיפולוגיה של שטראוס? מחקרים מראים ששיעורי הזוגות עם אלימות פיזית משתנים משמעותית מחברה לחברה. יש חברות שבהן השיעורים הללו גבוהים ויש כאלו שבהן הם נמוכים

(Straus, 2008b). עם זאת, כאשר בוחנים באמצעות הטיפולוגיה של שטראוס את ההתפלגות של הזוגות שבהם יש אלימות פיזית (לא כולל זוגות ללא אלימות), ההבדלים בין החברות מצטמצמים משמעותית. לדוגמה, שטראוס, שעסק בעבודתו בממצאי מחקרים בחברות שונות, שחלקן מזוהות כליברליות-שוויוניות וחלקן כשמרניות-פטריארכליות, הראה כי ב-25% בקירוב מהזוגות החיים עם אלימות פיזית, רק הגבר תוקפן; ב-25% בקירוב רק האישה אלימה פיזית; וב-50% בקירוב, גם הגבר וגם האישה אלימים פיזית (ראו: Straus, 2015).

שטראוס פיתח את הטיפולוגיה גם כדי לבחון את ההבדלים בין גברים לנשים בטווח רחב של תכונות אישיות, בין-אישיות וחברתיות, בתוך ובין סוגי הזוגות שבהם עוסקת הטיפולוגיה. הוא העריך שההבדלים שיימצאו בחלק מהמאפיינים עשויים להיות חיוניים להבנה ולהתערבות בבעיית האלימות בין בני-זוג. דוגמה ליישום כזה אפשר למצוא במחקר שבו שטראוס ווינשטוק (Straus & Winstok, 2013) בחנו את ההבדלים ברמות הדיכאון של גברים ושל נשים בין ובתוך הסוגים השונים של הזוגיות. ממצאי המחקר מדגימים את כוחה של הטיפולוגיה בהרחבה ובהעמקה של הידע בתחום. מהמחקר של שטראוס ווינשטוק עולה שבאופן כללי וכמצופה, רמות הדיכאון של גברים ונשים החיים עם אלימות – גבוהות מרמות הדיכאון של גברים ונשים החיים בזוגיות ללא אלימות. עם זאת, רמות הדיכאון של נשים בכל סוגי הזוגות היו גבוהות מאלה של גברים. בחינה מעמיקה יותר מראה, שרמות הדיכאון הגבוהות ביותר של גברים היו בקרב אלו החיים בזוגיות שבה שני בני-הזוג אלימים פיזית. נמוכות יותר היו רמות הדיכאון של הגברים החיים בזוגיות שבה רק הגבר אלים פיזית, ורמות הדיכאון הנמוכות ביותר של גברים היו בקרב אלה החיים בזוגיות שבה רק האישה אלימה פיזית. מדרג רמות הדיכאון אצל נשים היה שונה. רמות הדיכאון הגבוהות ביותר היו של נשים החיות בזוגיות שבה רק הגבר אלים פיזית. נמוכות יותר היו רמות הדיכאון של נשים החיות בזוגיות שבה שני בני-הזוג אלימים פיזית, ורמות הדיכאון הנמוכות ביותר היו אצל נשים החיות בזוגיות שבה רק האישה אלימה פיזית. הפרשנות אשר וינשטוק ושטראוס העניקו לממצאים הייתה שמדרג הדיכאון של הגברים הוא כמדרג הִתְרַפָּה שהם חווים, ומדרג הדיכאון של הנשים הוא כמדרג הסיכון שהן חוות (Winstok & Straus, 2014).

ממצאי המחקר של שטראוס ווינשטוק (Straus & Winstok, 2013) מראים שיישומה של הטיפולוגיה מאפשר לזהות לעומק את תרומת המגדר למאפיינים מהותיים להבנה ולהתערבות בבעיה המורכבת מסוגים שונים של זוגות הסובלים ממנה. עם זאת, למרות הפוטנציאל הרב, הטיפולוגיה של שטראוס איננה תיאוריה, ואינה מספקת הסבר וניבוי לתופעת האלימות בין בני-זוג, אלא מהווה אמצעי פשוט ויעיל המאפשר לפרק תופעה מורכבת למרכיבי היסוד המובחנים שלה, להתבונן לתוכם ובהמשך

לפרשם ולהעניק להם משמעות. כדי לפרש ולהעניק משמעות להבחנות כאלה דרושה תיאוריה מתאימה. הפרשנות והמשמעות שהעניקו וינשטוק ושטראוס לממצאים על הבדלים ברמות הדיכאון של גברים ונשים החיים בסוגים שונים של זוגיות אלימה התבססה על תיאוריה חדשה, המכונה תיאוריית המוטיבציות המגדריות (Winstok et al., 2017), וזו תוצג להלן.

מהתיאוריה הפטריארכלית לתיאוריית המוטיבציות המגדריות באלימות בין בני-זוג

תיאוריית המוטיבציות המגדריות (Winstok et al., 2017) עשויה להסביר ולנבא את תופעת האלימות בין בני-זוג ולספק קווים מנחים להתמודדות יעילה עימה. תיאוריה זו מבוססת על שתי תיאוריות מגדריות עיקריות: תיאוריית הברירה המינית (sexual selection theory) (Archer, 1996, 2009; Daly & Wilson, 1988) ותיאוריית התפקיד החברתי (social role theory) (Bettencourt & Kernahan, 1997; Eagly, 1987). תיאוריית הברירה המינית רואה באבולוציה האנושית את הגורם העיקרי להבדלים בין המינים. על-פי תיאוריה זאת, לאורך ההיסטוריה האבולוציונית התמקדו גברים בתחרות על רבייה. המעמד החברתי הוא גורם מפתח בתחרות זו. ככל שהמעמד החברתי גבוה יותר, סיכויי ההצלחה בתחרות על רבייה גבוהים יותר. בשונה מהגברים, נשים התמקדו בהיריון, לידה וגידול ילדים. במיקוד כזה אי-לקיחת סיכונים הייתה גורם מפתח בהצלחתן. ככל שנשים זכו בהגנה וביטחון אפקטיביים יותר, גדלו סיכוייהן להצליח במשימת ההיריון וגידול הילדים (Campbell, 1999). בשונה מתיאוריית הברירה המינית, תיאוריית התפקיד החברתי רואה בחלוקת העבודה ההיסטורית את הגורם העיקרי להבדלים בין המינים. התפקידים החברתיים יצרו ציפיות לדפוסי התנהגות אופייניים ומובחנים בין המגדרים ואלה הונחלו מדור לדור דרך תהליכי חברות (socialization) (התנסות לאורך זמן המקנה לפרטים את ערכי התרבות שבה הם חיים). למרות ההבדלים בנקודות המוצא של שתי התיאוריות, הרי שהמסקנות הנובעות מהן לגבי ההבדלים בין גברים לנשים דומות. כדאי להדגיש כי אין בהצגת תיאוריות אלו משום נקיטת עמדה לגבי האופן בו ראוי לגברים ונשים להתנהל, אלא רק תיאור המציאות כפי שזוהתה על ידי תיאורטיקנים וחוקרי מגדר. יתרה מזו, אין גם להסיק מהטיעונים המועלים כאן שהמציאות החברתית קבועה ולא משתנה. למרות שהמוטיבציות המגדריות קבועות, הרי שביטוייהן משתנים בין חברות ולאורך הדורות. אין גם להסיק מהטענות המובאות כאן שגברים או נשים הם מקשה אחת. תיאוריית המוטיבציות המגדריות ממוקדת במוטיבציות הבסיסיות והראשוניות שמפעילות באופן מובחן גברים ונשים במצבי חיים שונים. ככלל, מוטיבציות קודמות להתנהגותם של אנשים ומניעות אותה (Fiske, 2004). מכאן, שהבנה מעמיקה של

מוטיבציות היא תנאי מקדים להבנה ולהתערבות בתהליכים מגדריים המעוררים ומקיימים עימותים, הסלמה ואלימות בין בני-זוג. התיאוריה מבחינה בין מוטיבציה להגבהת המעמד החברתי (status enhancement), שמניעה גברים יותר מאשר נשים, לבין מוטיבציה להפחתת סיכונים (risk reduction) המניעה נשים יותר מאשר גברים. עיקרון חשוב בתיאוריה הוא שביטויי מוטיבציות אלה מותנים בתפיסת הסיכון של המצב ותלויים בה (להבדלים בין גברים לנשים בתפיסה, בלקיחת סיכונים והשלכותיהם, ראו: Winstok & Weinberg, 2018). אצל גברים במצבי סיכון גבוה, תתבטא המוטיבציה להגבהת המעמד בנכונות להתעמת, ובמצבי סיכון נמוך תתבטא המוטיבציה בהימנעות ובנסוגה מעימותים. אצל נשים במצבי סיכון גבוה, תתבטא המוטיבציה להפחתת סיכונים בהימנעות ונסיגה מריב, ובמצבי סיכון נמוך מוטיבציה זו לא תאותר; אצל נשים אלו ההחלטה להתעמת במצבים בסיכון נמוך תהיה תלויה במוטיבציות אחרות. התיאוריה מייחסת לעימותים בין בני-זוג אינטימיים ונורמטיביים רמת סיכון נמוכה, אם בכלל, ובהתאמה היא מנבאת כי הנכונות והמוכנות של גברים להתעמת עם בנות-זוגם תהיה נמוכה מזו של נשים להתעמת עם בני-זוגן. ניבוי זה אינו עולה בקנה אחד עם התפיסות הסטריאוטיפיות של ההבדלים בין המינים בנטייה לעימותים, הסלמה ואלימות בין בני-זוג.

טיעוני תיאוריית המוטיבציות המגדריות נתמכו במחקרם של וינשטוק ושטראוס (Winstok & Straus, 2011) שבחן באוכלוסיות נורמטיביות את ההבדלים בין המינים בנטיית הסלמתיות. במחקר זה הוצגו בפני משתתפי המחקר מקרים היפותטיים שבהם הופעלה כלפיהם תוקפנות מילולית וגם תוקפנות פיזית של גבר זר, אישה זרה, ובן/ת-הזוג. מצבים אלו שנבחנו במחקר מייצגים רמות שונות של תפיסת סיכון שבעיקרו פיזי. הנחת העבודה הייתה שתוקפנותו של גבר זר נתפסת כמסוכנת יותר מתוקפנותה של אישה זרה. תוקפנותם של זרים נתפסת כמסוכנת יותר מתוקפנותם של בני-זוג מוכרים ונורמטיביים. במחקר נמצא כי בקרב גברים נורמטיביים, הנטייה ההסלמתית החזקה ביותר הייתה כנגד גברים זרים (מצב בסיכון גבוה); נטייה זו הייתה נמוכה יותר כנגד נשים זרות (מצב בסיכון בינוני), והנמוכה ביותר כנגד בנות-זוגם (מצב בסיכון נמוך). בקרב נשים נורמטיביות, הנטייה ההסלמתית החזקה ביותר הייתה כנגד בני-זוגן (מצב בסיכון נמוך); הנטייה הייתה נמוכה יותר כנגד נשים זרות (מצב בסיכון בינוני), והנמוכה ביותר כנגד גברים זרים (מצב בסיכון גבוה). דירוגים אלו של נטיית הסלמתיות עקביים ותומכים בטיעוני תיאוריית המוטיבציות המגדריות, שלפיה הגבהת המעמד החברתי מניעה את הגברים, והפחתת סיכונים מניעה את הנשים, בכל הקשור לעימותים, הסלמה ותוקפנות בהקשרים חברתיים עם רמות סיכון שונות. פרשנות זו המבוססת על תיאוריית המוטיבציות המגדריות זכתה לחיזוק נוסף במחקרם של קרוס וקמפל (Cross & Campbell, 2012), אשר מצאו שנשים היו תוקפניות כלפי בני-

זוגן יותר מאשר כלפי אחרים. לעומת זאת, גברים היו אלימים כלפי בני-מינם יותר מאשר כלפי נשים, ובכלל זה בנות-זוגם.

קווים מנחים להבנה והתמודדות עם אלימות בין בני-זוג על פי תיאוריית המוטיבציות המגדריות

מתיאוריית המוטיבציות המגדריות עולה שבמצבי סיכון נמוכים, המוטיבציה של גברים להגביה את מעמדם החברתי תמנע מרובם ליזום עימותים ולהסלימם לאלימות פיזית נגד בנות-זוגם. ואומנם, ממצאי כל המחקרים בתחום האלימות הפיזית בין בני-זוג מראים שרק חלק קטן מהגברים סוטים מציפיות ומנורמות אלה ונוקטים אלימות פיזית כלפי בנות-זוגם (Langhinrichsen-Rohling et al., 2012). מכאן קצרה הדרך לקביעה שגברים הנוקטים אלימות פיזית כלפי בנות-זוגם הם היוצאים מהכלל בקרב בני-מינם, ואינם מעידים על הכלל. מנקודת מבט חברתית ואולי גם אישית, גברים שנקטו אלימות כלפי בנות-זוגם נכשלו בייעודם והם מבזים את עצמם ואת בני-מינם (Vandello & Cohen, 2008; Winstok & Straus, 2014). מכאן קצרה הדרך לטענה שברוב המקרים, אלימותם הפיזית של גברים אלו כלפי בנות-זוגם היא כשל בתפקודם המגדרי שעשוי לנבוע מגורמים שונים, שהעיקריים בהם יוצגו כאן בקצרה. הצגה זו חיונית לביסוס תיאוריית המוטיבציות המגדריות כרלוונטית לא רק להבנה אלא גם להתמודדות יעילה עם אלימות בין בני-זוג, ומספקת קווים מנחים ליישומה.

הגורם הראשון לכשל בתפקוד המגדרי של גברים קשור לתפיסתם את הצווים החברתיים. צווים אלו אוסרים על גברים לפגוע פיזית בנשים, ובמיוחד בכנות-זוגם, בתרבויות ודתות רבות (ראו: לדוגמה את עבודתם של איברהים ועבדאללה על פרשנויות לעמדת הקוראן בסוגיה זו בפסוק 4:34: Ibrahim & Abdalla, 2010). לראיה, ברוב מדינות העולם לרבות ישראל, גברים המפרים את הצווים הללו מגונים ואף נענשים. על-פי תיאוריית המוטיבציות המגדריות, אפשר להעריך שההסתברות לאלימות פיזית כלפי נשים בידי גברים שאינם מחויבים לציפיות ולנורמות המגדריות הרווחות בחברה תהיה גבוהה מזו של גברים המחויבים להן. אי-מחויבות לצווים אלו עשויה לנבוע מאי-מודעות, אי-הבנה או פרשנות שגויה של המציאות החברתית-תרבותית שבה הם חיים. לחלופין, היא עשויה לנבוע מתחושה שאין להם מה להפסיד אם הם יפרו את הצווים הללו. מכאן, שהגורם הראשון לכשל בתפקוד המגדרי הוא אי-ציות לצווים המגדריים המקובלים.

כדאי גם להוסיף ולציין שלוש אפשרויות נוספות, שאין לזהות אותן בהכרח ככשל בתפקוד המגדרי, ועם זאת הן עשויות לקדם אלימות בין בני-זוג. אפשרות אחת היא במקרים שבהם גברים מאמצים ומתחייבים למערכת מגדרית-נורמטיבית חלופית לזו הרווחת בסביבתם. האפשרות השנייה היא הקשרים חברתיים-תרבותיים

שבהם הציפיות מגברים ומנשים מעורפלות, כמו בחברות הנתונות בעיצומו של תהליך של שינוי. דוגמה וביטוי לכך אפשר למצוא בשיעורי האלימות הפיזית בין בני-זוג בחברה המוסלמית בישראל, הגבוהים משיעוריה בחברה היהודית. את ההבדלים האלה יש לייחס לתהליכים המתקיימים בחברה המוסלמית, המשנה את פניה מחברה שמרנית לחברה ליברלית. בשלביו הראשונים של תהליך כזה הציפיות המגדריות מעורפלות (Sowan-Basheer & Winstok, 2016). אפשרות שלישית היא הקשרים חברתיים-תרבותיים נדירים שבהם יש לגברים היתר לנקוט אלימות כלפי בנות-זוגם. אפשרות אחרונה זו היא המקרה יוצא-הדופן שבו עוסקת התיאוריה הפטריארכלית.

הגורם השני לכשל בתפקוד המגדרי של גברים עשוי להיות קשור לתפיסת הסיכון. על-פי תיאוריית המוטיבציות המגדריות, תפיסת הסיכון משפיעה על ביטוי המוטיבציות המגדריות. אצל גברים, מוטיבציית הגבהת המעמד תקדם תוקפנות במצבים שבהם הסיכון הנתפס הוא גבוה. לכן, אם הגברים תופסים את בנות-זוגם כמסוכנות עבורם, הם עשויים לנקוט אלימות כלפיהן. אם תפיסת הסיכון של גברים אלו מציאותית, קרי, בנות-זוגם אכן מהוות סכנה משמעותית, אין לראות בתוקפנותם כשל בתפקוד המגדרי. יש לראות בתוקפנותם כשל בתפקוד המגדרי כשתפיסת הסיכון של גברים אלו אינה מציאותית (שיפוט מציאות וייחוס סיכון שגוי).

הגורם השלישי לכשל בתפקוד המגדרי של גברים קשור לכישורי ההתמודדות שלהם במצבים זוגיים מאתגרים. אלימות היא האמצעי הפשוט, הזמין והישיר ביותר להתמודדות עם אתגרים בהקשרי חיים שונים, לרבות אתגרים בין בני-זוג. יש הסכמה רחבה, גם בקרב גברים אלימים, שזהו אמצעי דחוי חברתית שהאפקטיביות שלו להשגת מטרות נורמטיביות נמוכה. מיומנויות אחרות, אפקטיביות יותר, כגון שיח, משא-ומתן והתפשרות, הן מיומנויות מורכבות יותר ודורשות יכולות אישיות גבוהות יותר. גברים שכישווי ההתמודדות שלהם עם אתגרים זוגיים מוגבלים, עשויים לנקוט אלימות כלפי בנות-זוגם (Winstok, 2012).

הגורם הרביעי לכשל בתפקוד המגדרי של גברים עשוי להיות קשור לשליטה. יש קשר הדוק בין שליטה עצמית, שליטה בזולת והתנהגות תוקפנית (Winstok & Perkis, 2009). ההסתברות שגברים ינקטו אלימות פיזית כלפי בנות-זוגם עולה, כשיכולתם לשלוט בעצמם יורדת. ההסתברות לאלימות פיזית עשויה לעלות אף יותר אם גברים אלו יפצו את עצמם על יכולת השליטה העצמית הנמוכה שלהם בהגברת השליטה בבנות-זוגם (Sellers, 1999; Stets, 1995; Winstok & Perkis, 2009). צורכי שליטה מוגברים בבת-הזוג כשלעצמם עשויים להעיד על כשל בתפקוד המגדרי.

הטיפול בגברים עם כשל בתפקוד המגדרי חייב להתחיל בזיהוי הכשל דרך התהליכים הקוגניטיביים-רגשיים שהובילו אליו (מודל עיבוד המידע החברתי –

social information processing model – עשוי לסייע בהבנת תהליכים אלו; ראו: Winstok, 2012; Crick & Dodge, 1994) ובמתן מענה טיפולי הולם לכשל זה. מודל עיבוד המידע החברתי קושר בין כמה תיאוריות שהוזכרו במאמר לרבות תיאוריית המוטיבציות המגדריות. כשמקור הכשל בתפיסת הצווים החברתיים, אזי על הטיפול להתמקד בהבהרת הציפיות והנורמות החברתיות והטמעתן. כשמקור הכשל בתפיסת הסיכון, אזי על הטיפול להתמקד בשיפוט המציאות. כשמקור הכשל בדלות מאגר המיומנויות להתמודדות עם אתגרים בזוגיות, על הטיפול להתמקד בהעשרת המאגר כך שייכללו בו מיומנויות התמודדות נורמטיביות ואפקטיביות. כשמקור הכשל ביכולת השליטה העצמית או בצורך לשלוט בבת-הזוג, אזי על הטיפול להתמקד בשיפור היכולת ובריסון הצורך.

אם כן, אלימותם של גברים כלפי בנות-זוגם נובעת במידה רבה מכשל בתפקוד המגדרי; אך אם אפשר לראות באלימותן של נשים כשל, אזי הוא אינו מגדרי בהכרח. מוטיבציית צמצום הסיכונים במצבי סיכון נמוך אצל נשים אינה מונעת ביטויי תוקפנות, אך גם אינה מעכבת אותם. במצבי סיכון נמוך מוטיבציה זו פשוט אינה מאותגרת. לכן הגורמים הראשון והשני (תפיסת צווים חברתיים ותפיסת סיכון), שנדונו כאן לגבי גברים, כמעט אינם רלוונטיים לגבי נשים ברוב החברות והתרבויות הנחקרות בתחום. לעומת זאת, הגורמים השלישי והרביעי (כישורי התמודדות במצביים זוגיים מאתגרים ושליטה) עשויים להיות רלוונטיים ביותר.

בשלב זה של הדיון על כשל בתפקוד המגדרי כדאי להעיר שלוש הערות נוספות. ראשית, יש לקחת בחשבון שכשלים בתפקוד המגדרי עשויים להיות תוצרי לוואי של הפרעות אחרות. הספרות המדעית מציעה סדרה ארוכה של גורמי סיכון לאלימות שעשויים להיות קשורים לכשלים כאלה. דוגמה אחת היא התמכרויות לאלכוהול וסמים (Cunradi, Caetano, & Schafer, 2002). שנית, מוטיבציות מגדריות בקרב זוגות נורמטיביים מקיימות זו את זו, ושומרות על זוגיות ללא אלימות. לכן, וכפי שכבר נטען, כשל בתפקוד המגדרי של צד אחד בזוגיות עשוי לקדם כשל בתפקוד המגדרי של הצד השני, וביחד לקדם אלימות במערכת היחסים הזוגית. מכאן, שהאפקטיביות של טיפול חד-צדדי, שבמסגרתו רק צד אחד הוא האובייקט לטיפול ושינוי, אינה בהכרח יעילה יותר מהטיפול בשני הצדדים בזוגיות. עם זאת, אין זאת אומרת כי רק הטיפול הזוגי אפקטיבי. ההערה השלישית קשורה לקודמותיה, ועוסקת בשאלות: מהו המוקד המרכזי של הטיפול? האם ניתנת קדימות לבעיית האלימות על פני כל בעיה אחרת המקננת ביחסים הזוגיים? הגישה הרווחת, הנהוגה בשירותים המתמודדים עם אלימות בין בני-זוג, היא שהמיקוד, לפחות הראשוני, חייב להיות בבעיית האלימות, במיוחד כשהיא מופנית כלפי נשים. מובן שמיקוד כזה מחויב המציאות כאשר יש סכנה ממשית לפגיעה משמעותית של צד אחד בצד השני בזוגיות. אך במקרים רבים

אין זה המצב. על הקדימויות בטיפול להיבחן ולהיקבע לגופו של כל מקרה ומקרה, ולא על פי עקרונות שנקבעו מראש המוכללים ללא הבחנה על כל המקרים.

מהתיאוריה הפטריארכלית ביישומה לאלימות בין בני-זוג לתיאוריית המוטיבציות המגדריות וחזרה

ממצאי מחקרים שהצטברו עד כה ושיש להם זיקה ישירה או עקיפה לתיאוריית המוטיבציות המגדריות נראה שהתיאוריה מנבאת היטב את ההבדלים בביטוי התוקפנות בין גברים לבין נשים בהקשרים עם רמות שונות של סיכון נתפס. אך ניבוי אינו הסבר. למרות יכולת הניבוי הטובה, אין התיאוריה מסבירה מדוע כאשר המוטיבציה לצמצום הסיכונים אינה מאתגרת אצל נשים במערכת היחסים הזוגית, הן נוטות יותר מגברים להסלמה שמקדמת ביטויי תוקפנות. דרך אחת לענות על שאלה זו ולספק הסבר לתופעה מצריכה לזהות את המטרה שלשמה אנשים יוצרים ומסלימים עימותים ביחסים אינטימיים, ואת המטרה שלשמה הם נמנעים מלעשות זאת. סביר להניח כי מטרתם של אלו הנוטים ליצור ולהסלים עימותים במערכות יחסים זוגיות היא ליצור שינוי – בין אם השינוי ממוקד בסוגיה ספציפית, כמו להחליף את המכוננית המשפחתית הישנה בחדשה, ובין אם הוא כללי, כמו להעריך ולכבד זה את זה (Winstok & Eisikovits, 2008). לעומת זאת, מטרתם של הנמנעים מעימות היא לשמר את מצב היחסים הקיים, ולהימנע ככל האפשר משינוי, או לכל הפחות לדחותו (Caughlin & Scott, 2010; Eldridge & Christensen, 2002). מכאן, שאת הנטיות ההסלמתיות והתוקפניות של נשים במערכות יחסים זוגיות ברמות סיכון נמוכות אפשר לייחס לשאיפתן המוגברת לשינוי, ולא לשימור, מצב היחסים. סביר להניח ששינוי זה מכוון ליצור לנשים סביבת חיים בטוחה ומספקת יותר. בהקשר זה, המצב אצל גברים עשוי להיות הפוך. אפשר לייחס את הנטיות ההסלמתיות והתוקפניות שלהם במערכות יחסים זוגיות לשאיפה מוגברת לשמר את המצב הקיים במערכת היחסים או לדחות שינויים. טענה זו קושרת את תיאוריית המוטיבציות המגדריות לתיאוריה הפטריארכלית.

יש הסכמה רחבה כי מערכות יחסים אינטימיות הן ההקשר החברתי המשמעותי ביותר בחייהם של בני-אדם. הציפייה לאורך כל ההיסטוריה ובכל החברות היא שיחסים אלו יספקו לאנשים את הסביבה הבטוחה ביותר למימוש עצמי (Winstok, 2012). אינטימיות בין בני-זוג מתאפיינת לרוב בחיבה, אהבה, תמיכה, חיזוק (Berscheid, 1985), אמן, אישור וגילוי עצמי (Hatfield & Rapson, 1993). אף על פי שמאפיינים אלו תקפים לגבי שני המגדרים, הרי המשמעויות שמעניקים להם גברים ונשים עשויות להיות שונות. לדוגמה, נשים נוטות להאמין יותר מגברים שאינטימיות היא בראש ובראשונה ביטוי של רגשות חמים, חיבה ואהבה. גברים נוטים להאמין יותר מנשים

שאינטימיות היא בראש ובראשונה קרבה פיזית-מינית (Ridley, 1993). ההבדל בין גברים לנשים בתפיסת היחסים האינטימיים עשוי להיות גורם מרכזי אחד להבדלים בהתנהלותם ביחסים אלו, לרבות במצבי חוסר-הסכמה ועימות. גורם נוסף הוא בהבדלים בין גברים ונשים בתפיסת קשרים אחרים שהם מקיימים מחוץ לזוגיות. מערכות יחסים זוגיות מתקיימות לצד הקשרי חיים חוץ-זוגיים ובתוכם. בהקשרים חוץ-זוגיים רבים זוכים גברים ליתרון על פני נשים. יתרון זה ישפיע בסופו של דבר ויעמיק את ההבדלים בין גברים לנשים בתפיסה, במשמעות ובחוויה של מערכת-היחסים הזוגית. ניסוח אפשרי אחד, המבטא את החיבור בין ההקשרים החוץ-זוגיים והתוך-זוגיים הוא: ככל שמעמדן של נשים יהיה נמוך יותר בהקשרים חוץ-זוגיים, המוטיבציה שלהן לדומיננטיות ושליטה בתוך יחסיהן התוך-זוגיים תהיה גבוהה יותר. לכן, אין זה מפתיע כי במערכות היחסים הזוגיות, בשונה מיחסים אחרים, נשים מפצות את עצמן ונוטות לדומיננטיות ושליטה יותר מגברים. לעיתים קרובות דומיננטיות ושליטה יבואו לידי ביטוי בתוקפנות מילולית ופיזית (Winstok & Perkis, 2009). דבר זה מסביר ממצאי מחקרים רבים שנסקרו כאן, כמו אלו שהראו שבזוגיות נשים נוטות להציג דרישות לבני-זוגן יותר מגברים, וגברים נוטים יותר לסגת ממצבים כאלה (Caughlin & Scott, 2010; Eldridge & Christensen, 2002). מכאן קצרה הדרך לראות שנטייתן של נשים להסלמה ותוקפנות עשויה להיות תוצר של מצבן החברתי הכולל, וכך טענת יסוד של התיאוריה הפטריארכלית מספקת מענה לשאלה, שתיאוריית המוטיבציות המגדריות כשלעצמה אינה עונה עליה.

הערות מסכמות

התיאוריה הפטריארכלית יכולה להסביר רק חלק ממקרי אלימות נגד נשים. שימוש גורף ובלתי מובחן בתיאוריה לצורך הבנה, זיהוי והתמודדות בלתי מובחנת עם בעיית האלימות בין בני-זוג, גורם לכך שחלק מהזוגות החיים עם אלימות זוכים למענים הולמים (כאשר התיאוריה רלוונטית), חלקם זוכים למענים חלקיים, וחלקם אינם זוכים למענים כלל, ואולי אף מקבלים מענים שאינם הולמים את מצבם (כשהתיאוריה אינה רלוונטית). כדי שיישומה של התיאוריה יהיה אפקטיבי, על מנסחיה לאפיין בצורה ברורה את המקרים שבהם היא רלוונטית. הכרה במגבלותיה של התיאוריה הפטריארכלית ביישומיה על אלימות בין בני-זוג אינה מייצרת אותה ברמה האידיאולוגית וגם לא ברמה הפרקטית. תיאוריית המוטיבציות המגדריות שהוצגה כאן היא תיאוריה חלופית ומשלימה לתיאוריה הפטריארכלית הניתנת ליישום על תופעות שונות בהקשרים חברתיים שונים. הוצגו כאן גם קווים מנחים ליישומה של תיאוריה זו לתחום האלימות בין בני-זוג. נראה שתיאוריה זו מצמצמת במידה ניכרת את הפערים שנפתחו בין התיאוריה הפטריארכלית לבין ממצאי מחקרים שהצטברו לאורך השנים.

וכך, תיאוריית המוטיבציות המגדריות – לצד התיאוריה הפטריארכלית – יכולה לקדם את התחום לקראת הבנה מעמיקה והתערבות יעילה בבעיה. המאמר הנוכחי מניח את התשתיות הראשוניות הדרושות לבחינתה ויישומה של התיאוריה בתחום האלימות הבין-זוגית.

נקודות מפתח

- תחום הידע על אלימות בין בני-זוג מתאפיין במחלוקות לא פתורות המעכבות את התפתחותו.
- התיאוריה הפטריארכלית הוותיקה רואה במאזן הכוחות המגדרי, המוטה לטובתם של גברים ולרעתן של נשים בהקשרים חברתיים רבים, את הגורם המרכזי לאלימות בין בני-זוג.
- התיאוריה הפטריארכלית אותגרה כשהחלו להצטבר עדויות אמפיריות המראות שבאוכלוסיות כלליות בחברות רבות, שיעור הנשים הנוקטות אלימות פיזית כלפי בני-זוגן משמעותי ואינו זניח יחסית לשיעור הגברים הנוקטים אלימות פיזית כלפי בנות-זוגם.
- העדויות האמפיריות המצטברות הציתו מחלוקת ארוכת-שנים בין שתי קבוצות שתפיסותיהן מנוגדות: האחת הדגישה בעיקר אלימות של גברים, והשנייה עסקה גם באלימות של נשים.
- תיאוריית המוטיבציות המגדריות ממוקדת במוטיבציות הבסיסיות והראשוניות שמפעילות באופן מובחן גברים ונשים במצבי חיים שונים, ויש לה השלכות על ההבנה והתערבות באלימות בין בני-זוג.

- Archer, J. (1996). Sex differences in social behavior: Are the social role and evolutionary explanations compatible? *American Psychologist*, *51*, 909–917. doi: 10.1037/0003-066X.51.9.909
- Archer, J. (2009). Does sexual selection explain human sex differences in aggression?. *Behavioral and Brain Sciences*, *32*(3-4), 249-266. doi: 10.1017/S0140525X09990951
- Bates, E. A., Graham-Kevan, N., & Archer, J. (2014). Testing predictions from the male control theory of men's partner violence. *Aggressive Behavior*, *40*, 42-55 doi: 10.1002/ab.21499
- Belknap, J., & Melton, H. (2005). *Are heterosexual men also victims of intimate partner abuse?* Applied Research Forum, National Electronic Network on Violence Against Women. Retrieved from new.vawnet.org/Assoc_Files_VAWnet/AR_MaleVictims.pdf
- Berscheid, E. (1985). Interpersonal attraction. In G. Lindzey, & E. Aronson (Eds.), *Handbook of social psychology* (Vol. 2, 3rd ed., pp. 413-484). New York, NY: Random House.
- Bettencourt, A. A., & Kernahan, C. (1997). A meta-analysis of aggression in the presence of violent cues: Effects of gender differences and aversive provocations. *Aggressive Behavior*, *23*, 447-456. doi: 10.1002/(SICI)1098-2337(1997)23:6%3C447:AID-AB4%3E3.0.CO;2-D
- Campbell, A. (1999). Staying alive: Evolution, culture, and women's intrasexual aggression. *Behavior and Brain Sciences*, *22*, 203-252. doi: 10.1017/S0140525X99001818
- Caughlin, J. P., & Scott, A. M. (2010). Toward a communication theory of the demand/withdraw pattern of interaction in interpersonal relationships. In S. W. Smith, & S. R. Wilson (Eds.), *New directions in interpersonal communication research* (pp. 180-200). Los Angeles, CA: Sage.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's adjustment. *Psychological Bulletin*, *115*, 74-101. doi: 10.1037/0033-2909.115.1.74
- Cross, C. P., & Campbell, A. (2012). The effects of intimacy and target sex on direct aggression: Further evidence. *Aggressive Behavior*, *38*(4), 272–280. doi: 10.1002/ab.21430

- Cunradi, C. B., Caetano, R., & Schafer, J. (2002). Alcohol-related problems, drug use, and male intimate partner violence severity among US couples. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 26, 493-500. doi: 10.1111/j.1530-0277.2002.tb02566.x
- Daly, M., & Wilson, M. (1988). *Homicide*. New York, NY: Aldine de Gruyter.
- DeKeseredy, W. S. (2011). Feminist contributions to understanding woman abuse: Myths, controversies, and realities. *Aggression and Violent Behavior*, 16(4), 297-302. doi: 10.1016/j.avb.2011.04.002
- Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1979). *Violence against wives: A case against the patriarchy*. London, UK: Open Books.
- Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Eldridge, K. A., & Christensen, A. (2002). Demand-withdraw communication during couple conflict: A review and analysis. In P. Noller, & J. A. Feeney (Eds.), *Understanding marriage: Developments in the study of couple interaction* (pp. 289-322). New York, NY: Cambridge University Press.
- Felson, R. B. (1996). Big people hit little people: Sex differences in physical power and interpersonal violence. *Criminology*, 34, 433-452. doi: 10.1111/j.1745-9125.1996.tb01214.x
- Fiske, S.T. (2004). *Social beings: A core motives approach to social psychology (1st ed.)*. Hoboken, NJ: John Wiley, & Sons.
- Hamby, S. (2014). Intimate partner and sexual violence research, scientific progress, scientific challenges, and gender. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15, 149-158. doi: 10.1177/1524838014520723
- Hatfield, E., & Rapson, R. L. (1993). *Love, sex and intimacy: Their psychology, biology & history*. New York, NY: Harper Collins.
- Hunnicut, G. (2009). Varieties of patriarchy and violence against women: Resurrecting "patriarchy" as a theoretical tool. *Violence Against Women*, 15, 553-573. doi: 10.1177/1077801208331246
- Hyde-Nolan, M. E., & Juliao, T. (2012). *Theoretical basis for family violence. Family violence: What health care providers need to know*. Sudbury, MA: Jones, & Bartlett Learning.
- Ibrahim, N., & Abdalla, M. (2010). A critical examination of Qur'an 4: 34 and its relevance to intimate partner violence in Muslim families. *Journal of Muslim Mental Health*, 5, 327-349. doi: 10.1080/15564908.2010.551278

- Johnson, M. P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women, 12*, 1003-1018. doi: 10.1177/1077801206293328
- Johnson, M. P., Leone, J. M., & Xu, Y. (2014). Intimate terrorism and situational couple violence in general surveys ex-spouses required. *Violence Against Women, 20*, 186-207. doi: 10.1177/1077801214521324
- Jose, A., & O'Leary, K. D. (2008). Prevalence of partner aggression in representative and clinic samples. In K. D. O'Leary, & A. Jose (Eds.), *Psychological and physical aggression in couples: Causes and interventions* (pp. 15-35). Washington, DC: American Psychological Association.
- Langhinrichsen-Rohling, J., McCullars, A., & Misra, T. A. (2012). Motivations for men and women's intimate partner violence perpetration: A comprehensive review. *Partner Abuse, 3*, 429-468. doi: 10.1891/1946-6560.3.4.429
- Larsen, M. M. (2016). Theoretical and empirical perspectives on intimate partner violence. In M. M. Larsen (Ed.), *Health inequities related to intimate partner violence against women* (pp. 13-29). Cham, Switzerland: Springer.
- Ridley, J. (1993). Gender and couples: Do women and men seek different kinds of intimacy? *Sexual and Marital Therapy, 8*, 243-253. doi: 10.1080/02674659308404971
- Sellers, C. S. (1999). Self-control and intimate violence: An examination of the scope and specification of the general theory of crime. *Criminology, 37*, 375-404. doi: 10.1111/j.1745-9125.1999.tb00490.x
- Sowan-Basheer, W., & Winstok, Z. (2016). The controversy concerning the validity of the asymmetry thesis for physical partner violence: A pilot study. *Journal of Family Violence, 31*, 1039-1042. doi: 10.1007/s10896-016-9893-0
- Stets, J. E. (1995). Modeling control in relationships. *Journal of Marriage and the Family, 57*, 489-501. doi: 10.2307/353701
- Straus, M. A. (2007). Conflict tactics scales. In N. A. Jackson (Ed.), *Encyclopedia of domestic violence* (pp. 190-197). New York, NY: Routledge.
- Straus, M. A. (2008a). Bucking the tide in family violence research. *Trauma, Violence, & Abuse, 9*(4), 191-213. doi: 10.1177/1524838008323795
- Straus, M. A. (2008b). Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. *Children and Youth Services Review, 30*(3), 252-275. doi: 10.1016/j.childyouth.2007.10.004

- Straus, M. A. (2015). Dyadic concordance and discordance in family violence: A powerful and practical approach to research and practice. *Aggression and Violent Behavior, 24*, 83-94. doi: 10.1016/j.avb.2015.04.011
- Straus, M. A., Gelles, R. J., & Steinmetz, S. K. (2006 [1980]). *Behind closed doors: Violence in the American family*. Garden City, NY & New York, NY: Doubleday/Anchor Books. (Reissued by Transaction Publishing, 2006 [New Brunswick, NJ], with a new foreword by R. J. Gelles and M. A. Straus).
- Straus, M. A., & Winstok, Z. (2013). Relation of dyadic concordance-discordance types of partner violence to depression of male and female university students in 15 nations. Paper presented at the Society for the Study of Social Problems, New York. (DCT-PAE 04)
- Vandello, J. A., & Cohen, D. (2008). Culture, gender, and men's intimate partner violence. *Social and Personality Psychology Compass, 2*, 652-667. doi: 10.1111/j.1751-9004.2008.00080.x
- Winstok, Z. (2011). The paradigmatic cleavage on gender differences in partner violence perpetration and victimization. *Journal of Aggression and Violent Behavior, 16*, 303-311. doi: 10.1016/j.avb.2011.04.004
- Winstok, Z. (2012). *Partner violence: A new paradigm for understanding conflict escalation*. New York, NY: Springer Science & Business Media. doi: 10.1007/978-1-4614-4568-5
- Winstok, Z. (2017). Critical review of Hamby's (2014) article titled "Intimate partner and sexual violence research, scientific progress, scientific challenges, and gender". *Trauma, Violence, & Abuse, 18*, 134-144. doi: 10.1177/1524838015596962
- Winstok, Z., & Eisikovits, Z. (2008). Motives and control in escalatory conflicts in intimate relationships. *Children and Youth Services Review, 30*, 287-296 doi: 10.1016/j.childyouth.2007.10.006
- Winstok, Z., & Perkis, E. (2009). Women's perspective on men's control and aggression in intimate relationships. *American Journal of Orthopsychiatry, 79*, 169-180. doi: 10.1037/a0015690
- Winstok, Z., & Straus, M. A. (2011). Gender differences in intended escalatory tendencies among marital partners. *Journal of Interpersonal Violence, 26*, 3599-3617. doi: 10.1177/0886260511403750

- Winstok, Z., & Straus, M. A. (2014). Gender differences in the link between intimate partner physical violence and depression. *Aggression and Violent Behavior, 19*(2), 91-101.
- Winstok, Z., & Straus, M. A. (2016). Bridging the two sides of a 30-year controversy over gender differences in perpetration of physical partner violence. *Journal of Family Violence, 31*, 933-935. doi: 10.1016/j.avb.2014.01.003
- Winstok, Z., & Weinberg, M. (2018). From posttrauma to gender and back: A gender motivation theory-explanation of gender differences in trauma exposure, symptoms, diagnosis, and implications. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 27*, 1-24. doi: 10.1080/10926771.2017.1420719
- Winstok, Z., Weinberg, M., & Smadar-Dror, R. (2017). Studying partner violence to understand gender motivations-or vice-versa? *Aggression and Violent Behavior, 34*, 120-127. doi: 10.1016/j.avb.2017.01.022